

# YANG O'ZBEKISTON: INNOVATSIYA, FAN VA TA'LIM

CONFERENCES.UZ 2023

DAVRIYLIGI: 2018-2023

DUNYODA BIRINCHI KASHF ETILGAN SAMALIYOT

МОЩНОСТЬ ДВИГАТЕЛЯ 12 л.с. (8,8 кВт)  
МАССА ДВИГАТЕЛЯ 77 кг  
МАКСИМАЛЬНАЯ СКОРОСТЬ 48 км/ч  
ЭКИПАЖ 1 человек

ПЛОЩАДЬ КРЫЛА 47 м<sup>2</sup>  
ДЛИНА 6,4 м

РАЗМАХ КРЫЛЬЕВ 12,3 м  
ВЫСОТА 2,7 м

ОСНОВНОЙ МАТЕРИАЛ ДЕРЕВО (Ель)

МАССА:  
○ ПУСТОГО 274 кг  
○ СНАРЯЖЁННОГО 338 кг

*Орвилл Райт*  
*Уилбур Райт*

TOSHKENT SHAHAR, AMIR TEMUR KO'CHASI, PR.1, 2-UY.  
 +998 97 420 88 81  
+998 94 404 00 00  
 WWW.TAQIQOT.UZ  
WWW.CONFERENCES.UZ

APREL №51

**ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН:  
ИННОВАЦИЯ, ФАН  
ВА ТАЪЛИМ  
1-ҚИСМ**

---

**НОВЫЙ УЗБЕКИСТАН:  
ИННОВАЦИИ, НАУКА  
И ОБРАЗОВАНИЕ  
ЧАСТЬ-1**

---

**NEW UZBEKISTAN:  
INNOVATION, SCIENCE  
AND EDUCATION  
PART-1**

**ТОШКЕНТ-2023**



УУК 001 (062)  
КБК 72я43

“Янги Ўзбекистон: Инновация, фан ва таълим” [Тошкент; 2023]

“Янги Ўзбекистон: Инновация, фан ва таълим” мавзусидаги республика 51-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 30 апрель 2023 йил. - Тошкент: «Tadqiqot», 2023. - 14 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн даврий анжуманлар «Харакатлар стратегиясидан – Тараққиёт стратегияси сари» тамойилига асосан ишлаб чиқилган еттита устувор йўналишдан иборат 2022 – 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси мувофик:– илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишланган.

Ушбу Республика илмий анжуманлари таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илғор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари тахтил қилинган конференцияси.

**Масъул муҳаррир:** Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

#### **1. Ҳуқуқий тадқиқотлар йўналиши**

Профессор в.б., ю.ф.н. Юсувалиева Рахима (Жахон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

#### **2. Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар**

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна (Фарғона давлат университети)

#### **3. Тарих саҳифаларидаги изланишлар**

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

#### **4. Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни**

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

#### **5. Давлат бошқаруви**

Доцент Шакирова Шохида Юсуповна «Тараққиёт стратегияси» маркази муҳаррири

#### **6. Журналистика**

Тошбоева Барнохон Одилжоновна (Андижон давлат университети)

#### **7. Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар**

Самигова Умида Хамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)



**8.Адабиёт**

PhD Абдумажидова Дилдора Рахматуллаевна (Тошкент Молия институти)

**9.Иқтисодиётда инновацияларнинг туган ўрни**

Phd Вохидова Мехри Хасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

**10.Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар**

Турсунназарова Эльвира Тахировна Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети Хорижий тиллар факультети ўқув ишлари бўйича декан ўринбосари

**11.Жисмоний тарбия ва спорт**

Усмонова Дилфузахон Иброхимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

**12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш**

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

**13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши**

Бобохонов Олтибой Рахмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

**14.Тасвирий санъат ва дизайн**

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

**15.Муסיқа ва ҳаёт**

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

**16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар**

Доцент Нормирзаев Абдуқайом Раҳимбердиевич (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

**17.Физика-математика фанлари ютуқлари**

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган муҳандислик-технология институти)

**18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар**

Т.ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

**19.Фармацевтика**

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

**20.Ветеринария**

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

**21.Кимё фанлари ютуқлари**

Рахмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)



**22. Биология ва экология соҳасидаги инновациялар**

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

**23. Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари**

Проф. Хамидов Муҳаммадхон Ҳамидович «ТИИМСХ»

**24. Геология-минерология соҳасидаги инновациялар**

Phd доцент Қаҳҳоров Ўктам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институти)

**25. География**

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

---

*Тўпلامга киритилган тезислардаги маълумотларнинг ҳаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.*

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шаҳрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. [tadqiqot.uz](http://tadqiqot.uz)  
ООО Tadqiqot, город Ташкент,  
улица Амира Темура пр.1, дом-2.  
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: [info@tadqiqot.uz](mailto:info@tadqiqot.uz)  
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of [tadqiqot.uz](http://tadqiqot.uz)  
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,  
Amir Temur Street pr.1, House 2.  
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: [info@tadqiqot.uz](mailto:info@tadqiqot.uz)  
Phone: (+998-94) 404-0000

**ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЙЎНАЛИШИ**

<b>1. Арашов Музаффар Ҳакимбой ўгли</b> ОММАВИЙ ТАРТИБГА ҚАРШИ ЖИНОЯТЛАРНИ КВАЛИФИКАЦИЯ ҚИЛИШ МА- САЛАЛАРИ.....	7
<b>2. Сафаров Хуршид Уринкулович</b> ДАВЛАТ ҲАРИДЛАРИ СОҲАСИДАГИ ЖИНОЯТ ИШЛАРИ БЎЙИЧА ТАНИБ ОЛИШ УЧУН КЎРСАТИШНИНГ ХУСУСИЯТЛАРИ. ....	12



## ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЙЎНАЛИШИ

### ОММАВИЙ ТАРТИБГА ҚАРШИ ЖИНОЯТЛАРНИ КВАЛИФИКАЦИЯ ҚИЛИШ МАСАЛАЛАРИ

**Арашов Музаффар Хақимбой ўғли,**  
Бухоро транспорт прокурорининг  
катта ёрдамчиси 1-даражали юрист,  
E-mail: muzaffararashov@gmail.com

**Аннотация:** Мақолада муаллиф томонидан оммавий тартибга қарши айрим жиноятларни жиноят-ҳуқуқий квалификация қилиш масалалари жиноят-ҳуқуқий таркиб нуқтаи назаридан тадқиқ этилган ва ушбу йўналишда тегишли илмий-назарий хулосалар ишлаб чиқилган.

**Калит сўзлар:** безорилик, оммавий тартибсизлик, жамоат тартиби, жамоат ҳавсизлиги, безорилик мотиви, квалификация, жиноят-ҳуқуқий чоралар.

Оммавий тадбирларни ташкил этиш ва ўтказиш соҳасидаги жиноятлар учун жиноий жавобгарлик асосларини кўриб чиқиш тегишли нормаларни қўллашда қатор муаммоларни мавжудлигидан дарак бермоқда. Уларни тадқиқ этиш ушбу жиноятларни квалификация қилиш бўйича тавсиялар ишлаб чиқиш, шунингдек, оммавий тадбирларни ташкил этиш ва ўтказиш соҳасидаги жиноятлар учун жавобгарлик тўғрисидаги миллий жиноят қонунчилигини такомиллаштириш йўналишларини аниқлаш учун фойдали бўлиши мумкин.

Демак, йиғилишлар, митинглар, кўча юришлари ёки намойишлар уюштириш ёхуд ўтказиш тартибини бузиш каби ҳаракатларни квалификация қилиш масалалари таҳлиliga тўхталамиз. Таъкидлаш жоизки, Ўзбекистон Республикасида ЖК амал қилиш даврида 217-моддада кўзда тутилган хатти-ҳаракатларни содир этиб, маъмурий жавобгарликка тортиш билан боғлиқ бир нечта ҳолатлари мавжуд. Жумладан, блогер Олимжон Ҳайдаров Фарғона вилоятидаги Albus гипс заводи ходимлари туман ташкилотларида газ узилиши туфайли 10 минг аҳоли ишсиз қолганини даъво қилган видеони эълон қилган эди. Заводнинг етти нафар ишчиси безорилик, йиғилишлар, митинглар ёки намойишлар ўтказиш тартибини бузганлик айби билан 5–10 суткага қамалди (МЖТКнинг 201-моддаси асосида) [5].

Шу каби, 2021 йил 26 сентябрь куни соат 12:10 да, Самарқанд тумани “Янгиариқ-1” МФЙ, Чунгул кўчасида яшовчи 13 нафар фуқаролар, маҳаллалари хонадонларига табиий газ йўқлигидан норозилик билдириб, Самарқанд “М-37а автомобиль ҳалқа йўли”нинг 8-9 километрида йўлининг қатнов қисмига чиқиб, йўлни тўсиб қўйган. Маълум бўлишича, фуқаролар истиқомат қилувчи маҳаллага Самарқанд тумани Газ таъминоти бўлими томонидан оҳирги маротаба жорий йилнинг 29 июль куни суюлтирилган газ баллонлари тарқатилган.

Ушбу ҳолат юзасидан Жиноят ишлари бўйича Самарқанд тумани судининг 27 сентябрь кундаги қарори билан 13 нафар шахсларга нисбатан Ўзбекистон Республикаси МЖТКнинг 183-моддаси (майда безорилик) ҳамда 201-моддаси (йиғилишлар, митинглар, кўча юришлари ёки намойишлар уюштириш, ўтказиш тартибини бузиш) да назарда тутилган ҳуқуқбузарликларни содир этганликда айбли деб топилиб, маъмурий жавобгарликка тортилдилар.

Расмий маълумотларга кўра, мазкур модда бўйича бирорта жиноят содир қилиниган. Назаримизда, мазкур вазият ҳолатларни квалификация қилишда хатолар ҳамда ушбу тартибга солувчи норманинг қонунчиликдаги тузилишининг номукамаллиги натижасидир.

Жиноят ҳуқуқи фанида мазкур нормаларни қўллаш самарадорлигини оширишга қаратилган турли хил таклифлар мавжуд. Масалан, йиғилишлар, митинглар, кўча юришлари ёки намойишлар уюштириш ёхуд ўтказиш тартибини бузиш оммавий тадбирга тўсқинлик қилиш ва безорилик, оммавий тартибсизликлар, шунингдек айрим мансабдорлик жиноятлари ўртасидаги фарқни аниқлаш масаласи таҳлил қилинади. Хусусан, тадқиқотчи



А.В.Серебренникова, мансабдор шахс томонидан ўз хизмат мавқеидан фойдаланган ҳолда ва жисмоний куч, зўрлик қўллаш орқали йиғилишлар, митинг ёки бошқача оммавий ҳаракатига тўсқинлик қилиш, Россия Федерацияси Жиноят кодексининг 149 (Йиғилишлар, митинглар, кўча юришлари ёки намоёишлар уюштириш, ўтказишга қаршилик кўрсатиш) ва 286-модда (Мансаб ваколати доирасидан четга чиқиш) билан жиноятлар жами бўйича квалификация қилиниши керак, деб ҳисоблайди. [1, Б. 335].

Айтиш жоизки, бизнинг ЖКда РФ ЖКнинг 149-моддаси “Йиғилишлар, митинглар, кўча юришлари ёки намоёишлар уюштириш, ўтказишга қаршилик кўрсатиш” жинояти таркиби мавжуд эмас. Ваҳоланки, амалиётда шунга ўхшаш воқеалар юз бераётгани, жумладан айрим ҳолларда мансабдор шахслар аралашуви билан оммавий тадбир ўтказилишига тўсқинлик қилиш ҳолатлари учраб туриши сир эмас.

Мисол учун, 2019 йил 3 апрелда собиқ Тошкент шаҳар ҳокими томонидан “Бессмертный полк” оммавий ҳаракати ташкилотчилари билан учрашувда уларнинг Тошкентнинг айрим кўчалари бўйича юриш уюштиришига руҳсат берилган эди. Бироқ кейинчалик ҳоким ва ИИБ қарорлари билан мазкур оммвий юриш тақиқланган, бунинг учун жавобгарлик амалдаги маъмурий ёки жинойий қонунчилик нормаларида мавжуд эмас.

Бошқа томондан, А.В.Серебренникова таърифлаган вазиятда миллий қонунчилик бўйича жиноятлар мажмуини ҳам кўриш мумкин. Бу ерда сўз Йиғилишлар, митинглар, кўча юришлари ёки намоёишлар уюштириш, ўтказиш тартибини бузиш (ЖК 217-моддаси), айтиш дамда мансабдор шахс томонидан ушбу йиғилиш, митинглар, кўча юришлари ёки намоёишлар уюштиришни тўхтатишда ўз хизмат мавқеидан фойдаланиши ёки зўравонлик, таҳдидлар қўллаши, ЖКнинг 206-моддаси (Ҳокимият ёки мансаб ваколати доирасидан четга чиқиш) билан квалификация қилиниши мумкин, жисмоний шахс ҳаракатларида эса безорилик жинояти аломатларини кўриш мумкин.

Бизнинг фикримизча, бундай ҳолат амалиётда учраётгани билан, миллий қонунчиликда зарур нормалар мавжуд эмаслиги мансабдор шахс ва жисмоний шахснинг айрим хатти-ҳаракатлари жавобсиз қолиб кетишига сабабчи бўлиши мумкин. Хусусан, ўз мансаб мавқеидан фойдаланиб, оммавий тадбирни ўтказишга тўсқинлик қилса ва айтиш пайтда зўравонлик ишлатса, шу жумладан айрим жисмоний шахсларни оммани тарқатиб юбориш учун зўравонлик қилишга руҳсат бериши ҳолатларига доим ҳам ҳуқуқ-тартибот идоралари томонидан ҳуқуқий баҳо берилмайди.

Бизнинг таҳлилимиз натижалари, масалан, оммавий тадбирлар ўтказиш ва уларга тўсқинлик қилишда безорилик ҳаракатлари белгилари ҳам учраши туфайли, ушбу вазияларни безориликдан ажратиш ва тўғри ва олилона квалификация қилиш заруратини келтириб чиқаради.

Бизнингча, бундай вазиятларда жиноятлар жами бўйича квалификация қилиш мумкин. Бунда, нафақат реал жиноятлар жами, балки идеал жиноятлар жами ҳам юз бериши мумкин. Оммавий тадбирни ўтказиш жамоат тартибини қўпол равишда бузувчи, жамиятга очик-ойдин ҳурматсизликни ифодаловчи маълум ҳаракатлар билан бирга содир этилган бўлса, шунингдек:

а) қурол ёки қурол сифатида ишлатиладиган нарсаларни қўллаш билан;

б) сиёсий, мафкуравий, ирқий, миллий ёки диний адоват ёки душманлик замирида ёки бирорта ижтимоий гуруҳга нисбатан нафрат ёки адоват сабабли содир қилинган бўлса, қилмиш жиноятлар жами бўйича ЖК 217-моддаси ва ЖК 277-моддаси тегишли бандлар билан квалификация қилиниши мумкин.

Шу билан бирга, жиноятларни квалификация қилиш нуқтаи назаридан жамиятга нисбатан очик-ойдин ҳурматсизликни ифодаловчи жамоат тартибини қўпол равишда бузишда намоён бўладиган безорилик, айтиш дамда Йиғилишлар, митинглар, кўча юришлари ёки намоёишлар уюштириш ёхуд ўтказиш тартибини бузилишга ҳам олиб келганида, квалификация бирмунча муаммоли бўлиши мумкин. Безорилик таркиби оммавий тадбирларни ўтказиш тартибини бузишни кўзда тутмайди, гарчи 3-қисми “в” банди “оммавий тадбирлар ўтказилаётган вақтда” деб кўрсатилган бўлса ҳам, бу ерда гап айнан оммавий тадбирлар ўтказилаётган вақтда безорилик қилишни кўзда тутаяди. Демак, безори шахс нияти йиғилиш, митинг, намоёиш, юриш, пикет ёки шу каби тартибини бузишга эмас, айнан шу тадбир вақтида ўзини “кўрсатиш”га қаратилди.

Бизнинг фикримизча, башарти, унинг нияти айнан тадбирни ўтказиш тартибини бузиш,





унга тўсқинлик қилишдан иборат бўлса (масалан, айрим озчиликларни ёқтирмаслик мотиви билан уларнинг парадларини бузиш), у ҳолда идеал жиноятлар жами бўлиши мумкин. Оммавий тадбирни ўтказиш тартибини бузиш факти безорилик белгиларига кирмайди. Ўз навбатида, безорилик жинояти таркиби оммавий тадбирни ўтказиш тартибини қўпол равишда бузишни англатмайди.

Хуллас, агар йиғилишлар, митинглар, кўча юришлари ёки намойишлар уюштириш ёхуд ўтказиш ёки уларда иштирок этишга тўсқинлик қилиш жамиятга очиқ-ойдин хурматсизликни ифодаловчи жамоат тартибини қўпол равишда бузиш билан бирга бўлса, ЖКнинг 217-моддаси ва ЖКнинг 277-моддаси билан квалификация қилиниши мумкин. Бироқ, бунинг учун амалдаги қонунчиликка айрим ўзгаришларни киритиш даркор. Хусусан, унга оммавий тадбирни ўтказишга тўсқинлик қилиш, мансаб мавқеи дан фойдаланиш ва зўрлик ишлатиш ҳақидаги нормаларни киритиш лозим, акс ҳолда бу ҳолатлар фақатгина ЖК 277-моддаси билан квалификация қилиниб борилади, бу эса, асоссиз равишда, жиноят таркибини кенгайтириб, жавобгарликни манзилли қўллашга имкон бермайди.

Келинг, энди оммавий тартибсизликларни квалификация қилиш хусусиятларини таҳлил қиламиз. Аввало, биз шуни айтиб ўтишимиз жоизки, 217-моддада белгиланган Йиғилишлар, митинглар, кўча юришлари ёки намойишлар уюштириш ёхуд ўтказиш тартибини бузиш ва оммавий тартибсизликлар жиноятлари, бир-бирига анча яқин моддалар, ҳатто бир-бирини такозо этади, дейишимиз мумкин. Гап шундаки, оммавий тадбирларни ўтказиш тартибини бузиш ўз-ўзидан оммавий тартибсизликларга айланиб кетиши мумкин. Бундай ҳолда, ушбу жиноятларни квалификация қилишда мураккабликлар юзага келади.

Оммавий тартибсизлик шаклидаги ижтимоий хавфли қилмишнинг мураккаб таркибга эгаллиги хусусиятидан келиб чиқиб, ушбу жиноятни квалификация қилишнинг асосий масалаларидан бири оммавий тартибсизликларни содир этиш усулларига жиноят-ҳуқуқий баҳо бериш муаммосидир. Оммавий тартибсизликларни содир этишнинг алоҳида усуллари мустақил жиноятларнинг таркибларини ташкил қилиши мумкин.

Йиғилишлар, митинглар, кўча юришлари ёки намойишлар уюштириш ёхуд ўтказиш тартибини бузиш (ЖК 217-моддаси), Тақиқланган иш ташлашга раҳбарлик қилиш ёки фавқулодда ҳолат шароитида корхона, муассаса ёхуд ташкилотлар ишига тўсқинлик қилиш (ЖК 218-моддаси), Ҳокимият вакилига ёки фуқаровий бурчини бажараётган шахсга қаршилик кўрсатиш (ЖК 219-моддаси) каби ҳаракатлар алоҳида жиноий ҳаракатлар деб тан олинади. Шу муносабат билан, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи орган фақат 244-модда билан квалификация етарли ёки етарли эмаслигини аниқлаш вазифасига дуч келади.

Юридик адабиётларда оммавий тартибсизликлар таркиби қўшимча квалификацияни талаб этаслиги, ушбу моддада баданга шикаст етказиш, шахсга қарши бошқа оғир жиноятлар, жумладан, ЖК 118, 119-моддаларида мавжуд жинсий эркинликка қарши жиноятлар, мансабдор шахс ёки ҳокимият вакилига қарши жиноятларни қамраб олиши ҳақидаги қарашлар илгари сурилади [2, Б. 37].

Тадқиқотимиз натижалари бизга бу борада маълум эътирозларни билдириш имконини беради. Аввало, жинсий жиноятлар бўйича нормаларга эътибор қаратиш даркор. Албатта, оммавий тартибсизликлар пайтида номусга тегиш, зўрлаш каби жинсий тусдаги жиноятлар содир этилиши мумкин. Бироқ, ЖК 118-119-моддаларини қўлламаслик учун асослар мавжуд эмас. Ушбу жиноятлар оммавий тартибсизликлар билан қамраб олинмайди, чунки улар ЖК-244-моддаси диспозициясида қайд этилмаган. Қурол ёки қурол сифатида фойдаланиладиган бошқа нарсаларни ишлатиб ёхуд ишлатиш билан қўрқитиб шахсга нисбатан зўрлик ишлатиш ЖК 118 ёки 119-моддасида жинсий жиноятларни содир этиш усулидан бошқа нарса эмас, ваҳоланки ЖК 244-моддаси бу воситалардан фойдаланиш оммавий ваҳима, қўрқув ва тартибсизлик чиқаришга қаратилади.

Оммавий тартибсизликлар пайтида ҳокимият вакилига қаршилик кўрсатиш, айнан шу усул ЖК 244-моддаси диспозициясида аниқ кўрсатиб ўтилгани сабабли ЖК 219-моддаси билан қўшимча квалификация қилишни талаб қилмайди. Шу билан бирга, биз тадқиқотчилар А.Багмет ва В.Бичковлар айтган ҳокимият вакилига қаршилик кўрсатиш тўғрисида ишора мавжуд бўлса ҳам, аммо бу бундай шахсларга нисбатан зўравонлик қўллаш ҳолатини қўшимча квалификация қилишни талаб этиши ҳақидаги фикрларига қўшиламиз.

Шунинг учун, назаримизда Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 1996 йил 20 декабрдаги 38-сонли “Республика судлари томонидан оммавий тартибсизликлар



учун жавобгарлик тўғрисидаги қонунларни қўллаш амалиёти билан боғлиқ айрим масалалар тўғрисида” қарорида “оммавий тартибсизликларнинг фақат ташкилотчилари ва иштирокчилари агарда улар бевосита қирғинлар қилишда, вайронагарчиликлар, ўт кўйишлар ва бошқа шу каби ҳаракатларни содир этган бўлсалар ёки ҳокимият вакилларига қуролли қаршилик кўрсатган бўлсалар Жиноят кодексининг 244-моддаси билан жиноий жавобгар бўладилар” деган тушунтириши [3] етарлича асосланмаган, ва ҳокимият вакилларига қуролли қаршилик кўрсатишда унга ҳаёт ва соғлиқ учун хавfli бўлган шикаст етказиш ҳолатини назарда тутмаган. Бизнингча, бу ҳолатлар юз берганида, албатта ЖКнинг 244-моддаси ва тегишли ҳаётга ёки соғлиққа қарши жиноятлар учун жавобгарликни кўзда тутувчи моддалар жами бўйича квалификация қилиниши керак.

Оммавий тартибсизликлар пайтида ҳокимият вакилига нисбатан жисмоний зўрлик қўлланган тақдирда Жиноят кодексининг 219-моддасига ҳам ҳавола қилиш зарурлиги ҳақида амалиётчи юристлар ўртасида ўтказган сўровимиз натижалари ҳам далолат беради (бу фикрни респондентларнинг 74 фоизи билдирган).

Демак, оммавий тартибсизликлар таркиби жинсий тусдаги зўравонлик ҳаракатлари, шунингдек ҳокимият вакилига нисбатан соғлиғига шикаст етказиш шаклида содир этилган ижтимоий хавfli қилмишларни қамраб олмайди. Ушбу жиноятлар белгиларининг мавжудлиги оммавий тартибсизлик қилмишини тегишли жиноятлар жами бўйича квалификация қилишни талаб қилади (мас равишда ЖК 118, 119 ва 219 моддалари билан).

Инсон соғлиғига қарши жиноятларга келсак, бу ерда тегишли жиноятларни содир этганлик учун назарда тутилган жазо чоралари санкцияларини қиёсий таҳлил қилиш натижаларига амал қилиш зарур. Бунда, Жиноят кодексининг 244-моддаси қасдан баданга ўртача оғир, енгил шикаст етказишни тўлиқ қамраб олади ва қўшимча квалификацияни талаб қилмайди, бироқ, баданга оғир шикаст етказиш ва қасдан одам ўлдиришга қаратилган ҳаракатлар тегишлича ЖК 104-моддаси ва 97-моддаси тегишли бандлари билан квалификация қилиниши шарт.

Таъкидлаш жоизки, оммавий тартибсизликлар пайтида мол-мулкнинг йўқ қилиниши ва шикастланиши ҳам жиноят таркибига кириб кетади. Бироқ, оммавий тартибсизликлар таркиби мулкий зарар етказишни қамраб олган бўлса ҳам, унинг миқдорини белгилашда, оммавий тартибсизликларнинг турли иштирокчиларининг ҳаракатларини квалификация қилиш масалаларини кўриб чиқишни тақозо этади. Аввало шуни таъкидлаш жоизки, оммавий тартибсизликларни уюштирган ва уларда бевосита иштирок этган шахснинг ҳаракатлари фақат ЖК 244-моддаси билан квалификация қилиниши керак.

Шу билан бирга, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар оммавий тартибсизликлар содир этишда жиноятнинг бошқа иштирокчиларига нисбатан жиноий-ҳуқуқий баҳо беришда муаммога дуч келади. А.З. Илёсовнинг фикрича, “оммавий тартибсизликлар биргаликда содир этиш шаклида содир этилади, шунинг учун ҳаракатларни квалификация қилишда жиноятчиларни далолатчилар, ташкилотчилар, бажарувчиларга ажратишнинг унчалик жиддий эҳтиёжи мавжуд эмас” [4, Б. 53]. Шу билан бирга, муаллиф таъкидлаганидек, “қирғин солиш, ўт кўйиш, мулкка шикаст етказиш ёки уни нобуд қилиш ва бошқа ҳаракатларни содир этишда бевосита иштирок этмаган, лекин уларнинг содир этилишига ўз ҳаракатлари билан ҳисса қўшган (масалан: транспорт воситалари, жиноят содир этиш ашёлари ва воситаларини яшириш билан таъминлаш, объектларга тажовуз қилинганлиги тўғрисида маълумот бериш ва бошқалар) ёки алоҳида фуқароларни тартибсизликларда иштирок этишга оғдирган шахслар оммавий тартибсизликларда ёрдамчи ёки далолатчи деб тан олинishi керак. [4, Б. 62]. Биз бу фикрга қўшилаемиз.

Оммавий тартибсизликларни квалификация қилиш баъзи ҳолларда ушбу жиноят ва безорилик ўртасидаги фарқлашни талаб қилади. Амалиётда, шахснинг ҳаракатлари бир вақтнинг ўзида оммавий тартибсизликлар ва безорилик жинояти диспозицияси билан қамраб олинishi ҳолатлари маълум. Бироқ, бу ерда жиноятлар жами бўлмайди. Бизнингча, бу ерда жиноят-ҳуқуқий нормалар рақобати мавжуд деб таъкидлаш учун асослар етарли. Албатта, бунда оммавий тартибсизликлар учун жавобгарлик тўғрисидаги норма аасосий аҳамиятга эга, чунки у қилмишни энг тўлиқлик билан қамраб олади. Бу норманинг ихтисослашуви, асосан, жиноят таркибининг объектив томони белгиларига асосланади. ЖК 244-моддаси бўйича жиноят содир этганда, жамоат тартиби жуда кўп одамларнинг биргаликдаги ҳаракатлари билан бузилади ва жамоат ҳавфсизлигига тажовуз қилади. Бундан ташқари,



бу оломонни, одамлар бетартиб тўдасини ташкил қилиши керак. Бундан ташқари, ЖК 244-моддасида ва ЖК 277-моддасида жиноят содир этиш усуллари бирмунча фарқ қилади.

Фуқароларни оммавий тартибсизликларга ва фуқароларга нисбатан зўравонлик қилишга омма олдида даъват қилишни квалификация қилиш ҳам ўзига хос хусусиятга эга. Гап шундаки, амалдаги миллий жиноят қонунчилигида бир қатор нормаларда шунга ўхшаш даъват қилиш учун жавобгарлик назарда тутилган. Масалан, ЖК 159-моддаси (Ўзбекистон Республикасининг конституциявий тузумига тажовуз қилиш), ёки 244<sup>1</sup>-модда. (Жамоат хавфсизлиги ва жамоат тартибига таҳдид соладиган материалларни тайёрлаш, сақлаш, тарқатиш ёки намойиш этиш). Иккала моддада ҳам фуқароларга нисбатан зўравонликка чақириқлар назарда тутилиши мумкин.

Шу билан бирга, бундай вазиятларда жиной ҳаракатни квалификация қилишда, субъектив томон (конституциявий тузумга тажовуз, террористик ва экстремистик фаолиятни тарғиб қилишни ўз ичига олиши мумкин бўлган фаолиятни) бевосита тавсифлайди. Шу боис, шахснинг даъват этишга оид ҳаракатларида унинг субъекти қарашлари бирламчи тусга эга бўлиб, квалификацияда ҳал қилувчи аҳамиятга эга.

#### **Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:**

1. Серебренникова А. В. Уголовно-правовое обеспечение конституционных прав и свобод человека и гражданина по законодательству Российской Федерации и Германии: дис. ... д-ра юрид. наук. М., 2008.

2. Багмет А. М., Бычков В. В. Уголовно-правовая характеристика массовых беспорядков. М., 2009.

3. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 1996 йил 20 декабрдаги 38-сонли “Республика судлари томонидан оммавий тартибсизликлар учун жавобгарлик тўғрисидаги қонунларни қўллаш амалиёти билан боғлиқ айрим масалалар тўғрисида” қарори

4. Ильясов А. З. Уголовно-правовые и криминологические проблемы массовых беспорядков: дис. ... канд. юрид. наук. Махачкала, 1999.

<https://www.gazeta.uz/uz/2022/12/16/haydarov/>



## ДАВЛАТ ХАРИДЛАРИ СОҲАСИДАГИ ЖИНОЯТ ИШЛАРИ БЎЙИЧА ТАНИБ ОЛИШ УЧУН КЎРСАТИШНИНГ ХУСУСИЯТЛАРИ.

Сафаров Хуршид Уринкулович  
Ўзбекистон Республикаси ИИВ  
Академияси мустақил изланувчиси  
Телефон: +998903940031  
rahimovbobur671@gmail.com

**АННОТАЦИЯ:** мақолада давлат харидлари соҳасидаги жиноят ишлари бўйича таниб олиш учун кўрсатишнинг хусусиятлари ҳақида фикр юритилган.

**КАЛИТ СЎЗЛАР:** давлат харидлари, жиноят иши, тергов ҳаракати, таниб олиш учун кўрсатиш.

Таниб олиш учун кўрсатиш – таниб олувчи томонидан унинг хотирасида сақланиб қолган белгиларга кўра у илгари кузатган нарсанинг белгиларини, ўхшашлигини ёки фарқини аниқлашдан иборат тергов ҳаракати [1] ҳисобланади. Кенгроқ қилиб айтганда таниб олиш учун кўрсатиш – терговчи ёки суд томонидан гувоҳ, жабрланувчи, гумон қилинувчи ёки айбланувчига улар илгари кўрган объектнинг унга турдош объектлар орасидан сўроқ давомида тасвирлаб берган умумий (гуруҳ) ёки ўзига хос хусусиятлари орқали айнанлиги масаласини ҳал қилишга қаратилган процессуал ҳаракатдир [2]. Айнан ушбу тергов ҳаракати юзасидан илмий тадқиқот олиб борган М.Т.Умматов таниб олиш учун кўрсатиш тергов ҳаракатини сўроқ давомида гувоҳ, жабрланувчи, гумон қилинувчи, айбланувчи ёки судланувчининг илгари кўрган ва хотирасида сақланиб қолган шахс, мурда ва унинг қисмлари, ҳайвон, ҳайвон мурдаси ёки унинг қисмлари, нарса ва объектларнинг алоҳида белгилари, хусусиятлари ҳақида берган кўрсатувларини текшириб кўришга қаратилган процессуал ҳаракат сифатида таърифлаган [3].

Ўзбекистон Республикаси ЖПКнинг 125-моддасига биноан таниб олиш учун кўрсатиш гувоҳ, жабрланувчи, гумон қилинувчи, айбланувчи ёки судланувчининг бирор шахс ёки нарса тўғрисидаги кўрсатувини текшириб кўриш учун:

1) бу кўрсатув муайян бир шахс ёки муайян бир нарсага оид эканлигини аниқлаш зарур бўлганда;

2) суриштирувчи, терговчи ёки судга маълум бўлган кўплаб шахс ёки нарсалар орасидан кўрсатувда тасвирлаб берилган шахс ёки нарсани топиш зарур бўлганда амалга оширилади.

Шахсни таниб олиш учун кўрсатиш тергов ҳаракати таниб олувчининг гумон қилинувчи, айбланувчи шахси ҳақида аниқ билмаган ёки эслай олмаган тақдирда ўтказилади. Агар гувоҳ, жабрланувчи, (гумон қилинувчи, айбланувчи) гумон қилинувчи, айбланувчи шахси ҳақидаги маълумотларни аниқ ва тўлиқ билган ҳолда ушбу тергов ҳаракатини ўтказилиши мақсадга мувофиқ ҳисобланмайди.

Давлат харидлари соҳасида жиноят ишлари юзасидан таниб олувчи сифатида фақатгина гувоҳлар ва жабрланувчилар эмас, гумон қилинувчи ва айбланувчиларни таниб олувчи сифатида жалб этиш мумкин. Чунки давлат харидларини амалга оширишда буюртмачи сифатида иштирок этувчи давлат корхонаси сохта тадбиркорлик билан шуғулланувчи «бир кунлик фирма»лар [4] билан тил бириктириб шартномаларни тузишлари мумкин. Ушбу турдаги фирмаларнинг директорлари ҳужжатда номига директор, аслида фирма фаолиятдан умуман хабардор бўлишмайди. Ушбу фирмаларнинг ноқонуний фаолиятини бошқа шахслар норасмий равишда бошқаришади. Бундан ҳолларда жиноят ишини тергов қилиш чоғида ушбу фирмаларнинг фаолиятини бошқарган шахслар гувоҳлар, гумон қилинувчи ва айбланувчиларга таниб олиш учун кўрсатилиши мумкин.

Давлат харидлари соҳасидаги жиноятни содир этган гумон қилинувчи ва айбланувчиларни таниб олишга кўрсатиш вақтида келгусида таниб олувчига таҳдид ўтказишини олдини олиш ёки хавфсизлигини таъминлаш мақсадида шахсни таниб олиш учун кўрсатиш суриштирувчи, терговчи, прокурор ёки суднинг қарорига кўра таниб олинувчининг таниб олувчини кўриб туриши истисно этиладиган шароитларда ўтказилиши мумкин. Бу ҳолда холислар таниб олувчи турган жойда бўлади.

Бундан ташқари, давлат харидлари амалга оширишда иштирок этган экспертлик



ташкilotи, биржа оператори, брокерлар ҳам ишга алоқадорлиги аниқланган тақдирда таниб олиш учун кўрсатилади. Таниб олиш самарали кечиши учун шахсни бевосита ўзини камида уч нафар ишга алоқадор бўлмаган шахслар ичидан холислар ҳузурида таниб олиш учун кўрсатиш мумкин. Таниб олувчи таниб олинувчи шахсни таниб олганидан сўнг, баённома орқали расмийлаштириб сўнг юзлаштириш ва бошқа тергов ҳаракатларини ўтказиш йўли билан унинг ҳаракатлари мустаҳкамланади.

Хулоса ўрнида шунга айтиш мумкинки давлат харидлари соҳасидаги жиноят ишларини тергов қилиш давомида таниб олиш учун кўрсатиш тергов ҳаракатини ўтказиш орқали ишга алоқадор шахсларни аниқлаш ва унинг айбини тасдиқловчи ёки инкор қилувчи далилларни тўплашга ёрдам беради.

### **Фойдаланилган адабиётлар рўйхати**

1. Балашов Д.Н., Балашов Н.М., Маликов С.В. Криминалистика: Учебник. –М.: ИНФРА-М, 2005. –С. 301-302.

2. Ищенко Е.П., Топорков А.А. Криминалистика: Учебник. Изд. 2-е, испр. и доп. /Под ред. доктора юридических наук, профессора Е.П. Ищенко — М.: Юридическая фирма «КОНТРАКТ», «ИНФРА-М», 2006. – С. 445.

3. М.Т.Уматов Таниб олиш учун кўрсатишнинг процессуал ва криминалистик хусусиятлари. Дис...я. юрид. фан..р фал. доктори. –Т. 2020. –Б. 21-22.

4. «Бир кунлик фирма» - ўзининг низомида кўрсатилган фаолиятни амалга оширишни кўзламасдан ноқонуний фаолиятни амалга ошириш учун ташкил этилган сохта тадбиркорлик субъекти. Одатда бундан фирмалар қисқа муддатда жиноий фаолият юритиб, жиноий фаолиятларини амалга ошириб бўлганларидан сўнг ўзларини банкрот деб эълон қилишади.

# ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН: ИННОВАЦИЯ, ФАН ВА ТАЪЛИМ 1-ҚИСМ

**Масъул муҳаррир:** Файзиев Шохруд Фармонович  
**Мусаҳҳиҳ:** Файзиев Фаррух Фармонович  
**Саҳифаловчи:** Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 30.04.2023

**Контакт редакций научных журналов. [tadqiqot.uz](http://www.tadqiqot.uz)**  
ООО Tadqiqot, город Ташкент,  
улица Амира Темура пр.1, дом-2.  
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: [info@tadqiqot.uz](mailto:info@tadqiqot.uz)  
Тел: (+998-94) 404-0000

**Editorial staff of the journals of [tadqiqot.uz](http://www.tadqiqot.uz)**  
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,  
Amir Temur Street pr.1, House 2.  
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: [info@tadqiqot.uz](mailto:info@tadqiqot.uz)  
Phone: (+998-94) 404-0000